

УДК 330.341.1

В. А. Гарбар,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин,
Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного
торговельно-економічного університету, м. Вінниця
ORCID ID: 0000-0002-5351-7228

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.20.38

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

V. Harbar,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department Economics and International
Relations, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Vinnytsia

ANALYSIS OF INNOVATION ACTIVITY OF FOOD INDUSTRY IN UKRAINE

У статті здійснено аналіз поточного стану інноваційної активності підприємств харчової промисловості України та обґрунтовано заходи щодо усунення перешкод для її активізації. З'ясовано визначальну тенденцію розвитку інноваційної активності підприємств харчової промисловості та доведено, що інноваційна спрямованість розвитку виступає ключовою вимогою і необхідною гарантією збереження їх конкурентних позицій. Вказано, що рівень інноваційної активності підприємств харчової промисловості України не відповідає світовим вимогам (близько 53%). З'ясовано, що обсяг інноваційних витрат харчової промисловості не має усталеної тенденції, характеризується варіативною динамікою та недостатністю загального рівня фінансування. Охарактеризовано основні джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової, промисловості України та встановлено, що ключовим джерелом фінансування тривалий час залишаються власні кошти, частка яких складає понад 80%. Зазначено, що висока вартість кредитних ресурсів ускладнює їх залучення для фінансування інноваційних проектів, особливо для низькорентабельних підприємств харчової промисловості. Здійснено аналіз кількості та структури впроваджених інновацій. Вказано, що наразі в Україні перевага надається продуктовим інноваціям. Зазначено, що процеси у вітчизняному машинобудуванні не створюють належних умов для інновацій у харчовій промисловості України і відзначаються нестабільністю. З'ясовано, що рівень інноваційної активності підприємств харчової промисловості є недостатнім для ефективної модернізації та забезпечення розвитку галузі на основі інноваційної моделі. Окреслено заходи, що сприятимуть активізації інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості, зокрема: утворення фонду сприяння малим формам інноваційного розвитку із залученням бюджетних коштів; спонукання суб'єктів господарювання харчової промисловості до проведення науково-технічної та патентної експертизи інноваційних проектів; оптимізація системи показників державної статистичної звітності та забезпечення її адаптації до стандартів ЄС.

The article analyzes the current state of innovation activity of Ukrainian food industry enterprises and substantiates measures to remove obstacles to its activation. The decisive tendency of development of innovative activity of the food industry enterprises is found out and it is proved that the innovative orientation of development is a key requirement and a necessary guarantee of preservation of their competitive positions. It is stated that the level of innovation activity of Ukrainian food industry enterprises does not meet the world requirements (about 53%). It is found that the volume of innovative expenditures of the food industry does not have a fixed trend, characterized by variable dynamics and insufficient overall level of financing. The main sources of financing of innovative activity of the enterprises of the food, industry of Ukraine are characterized and it is established that own funds with a share of more than 80% remain the key

source of financing for a long time. It is noted that the high cost of credit resources complicates their involvement in financing innovative projects, especially for low-profit food industry enterprises. The quantity and structure of innovations implemented are analyzed. It is stated that product innovation is now being prioritized in Ukraine. It is noted that the processes in domestic engineering do not create the proper conditions for innovation in the food industry of Ukraine and are marked by instability. It is found that the level of innovation activity of the food industry is not sufficient to effectively modernize and ensure the development of the industry based on an innovative model. Measures that will help to stimulate innovative development of food industry enterprises are outlined, in particular: creation of a fund for promoting small forms of innovative development with attraction of budgetary funds; encouraging food business operators to carry out scientific, technical and patent examination of innovative projects; optimizing the system of national statistical reporting indicators and ensuring that they are adapted to EU standards.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційна активність, харчова промисловість.

Key words: innovation, innovation, innovation, innovation, food industry.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Харчова промисловість — одна провідних галузей економіки держави. Наразі харчова промисловість входить до першої п'ятірки галузей з наповнення державного бюджету і посідає друге місце (після металургії та оброблення металу) за обсягами виробництва продукції у структурі промислового виробництва України. Харчова промисловість спроможна забезпечити внутрішні потреби в продовольчих товарах, має значний експортний потенціал і позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Від рівня розвитку та стабільності функціонування харчової промисловості залежить стан економіки, продовольча безпека, розвиток внутрішніх і зовнішніх ринків, рівень життя населення. Основою для ефективного розвитку харчової промисловості є процес вдосконалення та систематичності нововведень, що спрямовані на суттєві поліпшення усіх аспектів діяльності

харчової промисловості та спираються на безперервність пошуку нових методів і засобів задоволення потреб споживачів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідження проблем активізації інноваційної діяльності та розвитку підприємств харчової промисловості на інноваційних засадах зробили такі науковці: І. Бланк, В. Геєць, Ж. Дерій, П. Друкер, С. Ілляшенко, В. Ільчук, Н. Краснокутська, Т. Майорова, А. Пересада, Р. Фатхутдінов, В. Федоренко, М. Хучек, Й. Шумпетер та ін.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз поточного стану інноваційної активності підприємств харчової промисловості України та обґрунтування заходів щодо усунення перешкод для її активізації.

Рис. 1. Кількість підприємств харчової промисловості України, що займалися інноваційною діяльністю та впроваджували інновації, 2005—2018 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

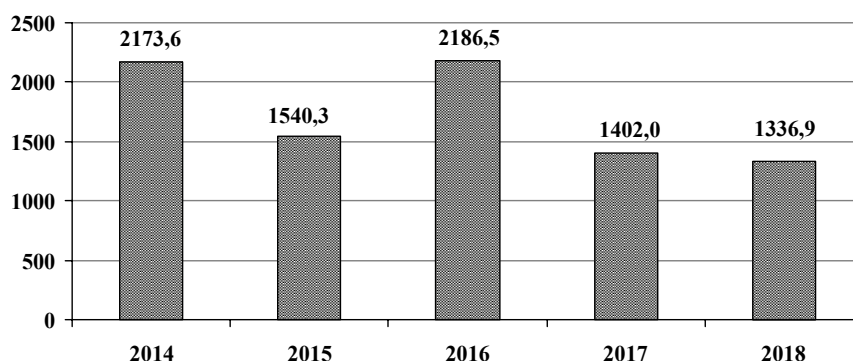

Рис. 2. Обсяг інноваційних витрат підприємств харчової промисловості України, 2014–2018 р., млн грн

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні діють сприятливі умови для інноваційного розвитку харчової промисловості, сформовано основи нормативно-правової бази та механізми здійснення інноваційної політики, а також створення умов для інноваційного розвитку харчової промисловості у всіх її проявах.

Динаміка показників інноваційної активності підприємств харчової промисловості (рис. 1) вказує, що до 2012 р. існувала усталена тенденція до збільшення абсолютної кількості підприємств, котрі займалися інноваційною діяльністю (зі 267 у 2005 р. до 420 у 2012 р.) та впроваджували інновації (зі 156 у 2005 р. до 348 у 2012 р.), однак останні 6 років сформували протилежну тенденцію — стрімкого скорочення інноваційно активних виробників: за 2013—2018 рр. кількість таких суб'єктів у харчовій промисловості зменшилася відповідно до 191 та 177, не досягнувши навіть показників 2006 р.

Частка підприємств харчової промисловості України, які займалися інноваційною діяльністю в 2018 р. склала 19,8%, а частка підприємств, які впроваджували інновації —

18,3%. Такі тенденції вказують, що в умовах посилення ринкової конкуренції значна кількість виробників не витримує зовнішнього тиску, а інноваційна спрямованість розвитку виступає ключовою вимогою і необхідною гарантією збереження їх конкурентних позицій.

Варто також відзначити, що рівень інноваційної активності підприємств харчової промисловості України не відповідає світовим вимогам, адже у країнах Європейського Союзу частка інноваційних підприємств становить близько 53%: серед країн ЄС мінімальні показники інноваційної активності підприємств харчової промисловості мають Португалія (26%) та Греція (29%). Країни-лідери інноваційної активності у цій галузі мають набагато вищі показники: Нідерланди — 62%, Австрія — 67%, Німеччина — 69%, Данія — 71%, Ірландія — 74% [4]. Така ситуація характеризує виробників продовольства як один із найконсервативніших видів промислової діяльності України, модернізаційний стан котрого не відповідає сучасним вимогам і викликам, адже мінімальний рівень інноваційної активності, що вимагає ефективний розвиток харчової промисловості України становить 40—45%.

Таблиця 1. Обсяг та структура фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової, промисловості України за джерелами фінансування, 2014–2017 рр.

Показники	2014		2015		2016		2017		2018	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Обсяги фінансування інноваційної діяльності	2173,6	100,0	1540,3	100,0	2186,5	100,0	1402,0	100,0	1336,9	100,0
У т. ч. за рахунок власних коштів	1768,5	81,4	1476,6	95,9	1771,4	81,0	1274,3	90,9	1202,2	89,9
Коштів державного бюджету	0,004	0,0002	0,05	0,003	0,65	0,03	-	-	-	-
Коштів місцевих бюджетів	-	-	0,3	0,02	6,5	0,3	-	-	-	-
Коштів іноземних інвесторів	0,4	0,02	1,6	0,1	6,5	0,3	-	-	-	-
Кредитів	403,2	18,5	61,8	4,0	375,0	17,2	113,3	8,1	117,2	8,8
Інших коштів	1,5	0,07	-	-	25,0	1,1	-	-	-	-

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Обсяг інноваційних витрат підприємств харчової промисловості України в 2014—2018 рр. представлено на рисунку 2.

Обсяг інноваційних витрат харчової промисловості не має усталеної тенденції, а характеризується варіативною динамікою, тобто виявляється чутливим до загальноекономічних умов функціонування підприємств харчової промисловості та вказує на недостатність загального рівня фінансування.

Аналіз обсягів фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової, промисловості України за джерелами фінансування впродовж 2014—2018 рр. наведено в таблиці 1. Обсяги фінансування інноваційної діяльності у 2014 р. склали 2173,6 млн грн, з них 0,0002% за рахунок державного бюджету, 81,4% — за рахунок власних коштів та 0,02% та 18,5% приходилися на іноземний капітал та кредити. У 2015 р. обсяг капіталовкладень у інноваційну діяльність зменшився, порівняно з 2014 р. на 41,3%. Водночас збільшилася частка власних капіталовкладень на 14,5%, але на 14,5% зменшилося фінансування підприємств харчової промисловості за рахунок кредитів.

У 2016 р. обсяг фінансування інноваційної діяльності галузі збільшився порівняно з 2015 р. на 41,9% та на 0,6% був більшим ніж обсяг фінансування у 2014 р. У структурі фінансування практично усі фінанси склалися з власних коштів (81,0%) та кредитів (17,2%), частка кредитів збільшилася порівняно з 2015 р. на 13,2%. Частка фінансування: з місцевих бюджетів складала 0,3%, що значно більше ніж фінансування розвитку інноваційної діяльності з державного бюджету. У 2017 р. частка власних коштів у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості складала 90,9%, частка кредитів становила 8,1%. У 2018 р. фінансування інноваційної діяльності відбувалося на 89,9% за рахунок власних коштів та на 8,8% за рахунок кредитів.

Брак власних ресурсів, відсутність зацікавленості інвесторів та державної підтримки інноваційної моделі розвитку підприємств харчової промисловості змушує виробників до залучення кредитних ресурсів. Залучення кредитних коштів дозволяє підприємствам харчової промисловості розширювати інноваційно-технологічний базис виробництва, проте наразі взаємодія між фінансовим та реальним секторами економіки гальмується внаслідок поглиблення нерівності у відносинах секторів і посилення домінування першого над другим. Висока вартість кредитних ресурсів, які є другим за значенням джерелом фінансування, ускладнює їх залучення

до фінансування інноваційних проєктів, особливо для низькорентабельних підприємств харчової промисловості, які потребують технологічної модернізації, неспроможні залучати довгострокові кредити на здійснення інновацій.

Ключовим джерелом фінансування інноваційного розвитку харчової промисловості тривалий час залишаються власні кошти, частка яких складає понад 80%. Зважаючи на волатильність характеристик прибутковості діяльності виробників продовольства та загалом низький рівень рентабельності їх діяльності, можливості такого джерела фінансування виявляються недостатніми, що гальмує модернізацію виробничого потенціалу харчової промисловості. Бюджетне фінансування інноваційної діяльності впродовж 2014—2018 рр. практично не здійснювалося. Це не відповідає світовій практиці, згідно з якою у розвинутих країнах основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є бюджетні кошти — держава фінансує до половини науково-технологічних витрат та від половини до двох третин витрат на фундаментальні дослідження.

Наявність диспропорцій у структурі інноваційних витрат підкреслюють і низька частка витрат на придбання нових технологій та проведення НДР: на виконання внутрішніх та придбання зовнішніх науково-дослідних розробок підприємства харчової промисловості спрямували у 2017 р. лише 3,3% та 0,8% витрат відповідно. Водночас підприємства провідних європейських країн значно більше орієнтовані на підвищення рівня новизни інновацій, інвестуючи значні фінансові ресурси у науково-технічні розробки: частка витрат на НДР у Швеції становить 63,2%, Нідерландах — 62,5%, Люксембурзі — 53,8%, Бельгії — 42%, Туреччині — 28,9%, Польщі — 8,3%, Румунії — 13,4%, Чехії — 23,2%, Росії — 15% від загального обсягу витрат на інновації [3].

Реальну картину про рівень інноваційної активності підприємств харчової промисловості дає кількість та структура впроваджених інновацій. Згідно з загальноприйнятою класифікацією Керівництва Осло виділяють чотири типи інновацій: продуктові, процесові, маркетингові, організаційні [6]. Згідно з вітчизняною системою збору, обробки та узагальнення статистичної інформації, інновації прийнято ділити на технологічні та нетехнологічні: технологічні інновації — це діяльність підприємства (організації), пов'язана із розробкою та впровадженням як технологічно нових, так і значно технологічно удосконалених продуктів (продуктові інновації) і процесів (процесові

Рис. 3. Процесові інновації у харчовій промисловості України, 2014–2018 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 2. Продуктові інновації у харчовій промисловості України, 2014–2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, од.	723	455	885	563	893
З них:					
Нові для ринку	113	68	191	80	229
Частка інноваційних видів продукції, нових для ринку, %	15,6	14,9	21,6	14,2	25,6
Машини, устаткування, апарати, прилади	26	26	37	54	58
З них:					
Нові для ринку	-	10	17	-	14

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

інновації). До нетехнологічних відносяться маркетингові та організаційні інновації.

Аналіз статистичних даних щодо кількості вказаних інновацій, здійснених підприємствами харчової промисловості, свідчить, що протягом останніх років їх структура залишається досить стабільною: домінуючими були продуктові інновації (їх здійснювали понад 50% підприємств), другу позицію займали процесові (понад 40%), маркетингові та організаційні були найменш поширеними (близько 15 і 10% підприємств відповідно) [3]. Подібна ситуація свідчить про суттєве відставання вітчизняних виробників харчових продуктів, що знаходяться ще на першій сходинці модернізаційної піраміди, нерозвиненість і ненасиченість відповідного ринку, зважаючи на специфіку пропонованого товару. На відміну від українських, європейські підприємства харчової промисловості віддають перевагу саме маркетинговим інноваціям — їх здійснюють майже 65% виробників, намагаючись більш повно задовольнити вимоги вибагливого європейського споживача [5]. В Європі етап технічної, технологічної, продуктової модернізації пройдено, розвиток

підприємств забезпечується переважно завдяки завоюванню міцних конкурентних позицій на ринку і досягається це завдяки саме маркетинговим інноваціям. Україна в цьому плані ще на старті. Саме тому перевага віддається продуктовим інноваціям, як таким, що дають найшвидший результат і шанс просунути далі на шляху повної модернізації та створення сучасного конкурентоспроможного виробництва.

Провідними для вітчизняної промисловості наразі є технологічні інновації (процесові та продуктові), тому слід приділити їм належну увагу, особливо, зважаючи на те, що у розвинутих країнах до 90% приросту валового продукту забезпечується за рахунок упровадження нових технологій.

Технологічний напрям інноваційного розвитку харчової промисловості пов'язаний з реалізацією наступних пріоритетних завдань: розробка і впровадження технологій зберігання сільгоспсировини; застосування ресурсозберігаючих технологій; вдосконалення технологічних процесів для зменшення часу виробничого циклу без втрати якості продукції; розробка і впровадження власних пакувальних

Таблиця 3. Кількість підприємств харчової промисловості України, що реалізували інноваційну продукцію, 2014–2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, од.	220	143	144	117	169
У т. ч.:					
Продукцію, що була новою для ринку	35	23	36	25	46
Продукцію, що була новою тільки для підприємства	209	135	116	102	144
Частка підприємств, що реалізували продукцію, яка була новою для ринку, %	15,9	16,1	25,0	21,4	27,2

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

ліній, що відповідають специфіці продукції; вдосконалення методів транспортування.

Серед пріоритетів асортиментного напрямку: розробка і виробництво екологічно чистих продуктів; виробництво функціональних продуктів з врахуванням сучасних медико-біологічних вимог для покращення структури харчування населення; розробка продукції для дитячого харчування і особливих груп населення.

Кількість технологічних інновацій у харчову промисловість впродовж останніх трьох років суттєво зросла. Зокрема кількість впроваджених у виробництво нових технологічних процесів за останні три роки збільшилася на 75,9% (рис. 3).

Серед придбаних технологій більша частка належить тим, що підприємства придбали в межах України. Частка маловідходних та ресурсозберігаючих технологій у загальній кількості нових технологічних процесів впродовж 2014–2018 рр. зросла з 19,1% до 43,6% відповідно, що позитивно характеризує інноваційні процеси в галузі.

Продуктові інновації харчової промисловості характеризуються досить низьким ступенем новизни (табл. 2). Зокрема у 2014 р. частка нових для ринку інноваційних видів продукції

складала 15,6%, в 2016 р. вона зросла на 6,0% і склала уже 21,6% від загальної кількості освоєних інноваційних видів продукції. В 2017 р. ситуація погіршилася і на кінець року частка вказаних інновацій становила 14,2%, проте в 2018 р. вона склала 25,6%.

У таблицях 3 та 4 наведено кількість підприємств харчової промисловості, що реалізували інноваційну продукцію та обсяг реалізованої інноваційної продукції харчової промисловості України впродовж 2014–2018 рр. відповідно.

Крім впровадження технологічних інновацій, підприємства харчової промисловості можуть бути активними в організаційних та маркетингових інноваціях, які підвищують якість і ефективність роботи підприємства та поліпшують обмін інформацією й використання нових знань і технологій, а також можуть впливати на продуктивність підприємства, вихід на нові ринки або сегменти ринку та розроблення нових способів просування продукції

Багато в чому інноваційна активність підприємств харчової промисловості залежить від розвитку вітчизняного машинобудування, науково-технічного прогресу в цій базовій галузі економіки, яка за ланцюговою реакцією забезпечує прогрес в інших видах економічної діяльності [1]. Доводиться констатувати, що процеси у вітчизняному машинобудуванні не створюють належних умов для інновацій у харчовій промисловості України і відзначаються нестабільністю.

Технологічна відсталість багатьох галузей харчової промисловості України обумовлює низьку продуктивність праці, високу ресурсо- і енергомісткість продукції. Таким чином, поряд зі створенням власних технологій необхідне залучення сучасних зразків, розроблених в інших країнах та їх швидке освоєння. У зв'язку з цим дуже важливо створити умови для розгортання інноваційних процесів.

Технологічна відсталість багатьох галузей харчової промисловості України обумовлює низьку продуктивність праці, високу ресурсо- і енергомісткість продукції. Таким чином, поряд зі створенням власних технологій необхідне залучення сучасних зразків, розроблених в інших країнах та їх швидке освоєння. У зв'язку з цим дуже важливо створити умови для розгортання інноваційних процесів.

Таблиця 4. Обсяг реалізованої інноваційної продукції харчової промисловості України, 2014–2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн грн	6293,9	4874,5	н.д.	4711,9	6292,4
У % до загального обсягу реалізованої продукції	8,8	1,3	н.д.	0,9	1,0
У т. ч.:					
Обсяг продукції, що була новою для ринку	818,3	877,6	н.д.	436,3	2253,1
Обсяг продукції, що була новою тільки для підприємства	5475,6	3996,9	н.д.	4275,6	4039,3
Продукція, що була новою для ринку у % до обсягу інноваційної продукції	13,0	18,0	н.д.	9,3	35,8
Продукція, що була новою тільки для підприємств у % до обсягу інноваційної продукції	87,0	82,0	н.д.	90,7	64,2

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

ВИСНОВКИ

Таким чином, рівень інноваційної активності підприємств харчової промисловості є недостатнім для ефективної модернізації та забезпечення розвитку галузі на основі інноваційної моделі. Для прискорення розвитку сучасної інноваційної інфраструктури як важливого чинника активізації інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості і забезпечення сталого розвитку національного господарства України вважаємо за необхідне здійснити наступні заходи: надати розвитку інноваційної інфраструктури статус державного пріоритету з визначенням нормативно-правових, економічних і організаційних засад її утворення і функціонування. Для цього удосконалити діючу систему законодавчих актів щодо інноваційного розвитку харчової промисловості та її інфраструктурного забезпечення; підвищити роль держави у формуванні та підтримці розвитку інноваційних підприємств та їх інфраструктурного забезпечення, зокрема, утворити фонд сприяння малим формам інноваційного розвитку із залученням бюджетних коштів, передбачити пільги (податкові, митні, тарифні) для початкових етапів досліджень та освоєння їх результатів у виробництві; спонукати суб'єктів господарювання харчової промисловості до проведення науково-технічної та патентної експертизи інноваційних проєктів з дотриманням загальнодержавних на міжнародному рівні норм і правил з метою мінімізації їх дублювання та повторного або необґрунтованого введення в господарський оборот; розробити і впровадити систему інформаційного забезпечення інноваційного розвитку з висвітленням результатів основних тенденцій розвитку внутрішнього і зовнішнього ринків продуктів харчування з урахуванням вимог і потреб споживачів; удосконалити статистичне спостереження інноваційного розвитку харчової промисловості, для чого розробити та впровадити методичний апарат оцінки рівня інноваційного розвитку галузі загалом та за окремими видами діяльності, оптимізувати систему показників державної статистичної звітності та забезпечити її адаптацію до стандартів ЄС.

Література:

1. Герасименко Б.О. Сучасний стан та перспективи розвитку харчової промисловості України в системі євроінтеграційних координат. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2014. Т. 19. Вип. 1/1. С. 50—54.

2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.org.ua>

3. Дерій Ж.В., Завгородня Н.В. Стратегічний напрям інноваційного розвитку харчової промисловості. Ukraine — EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics. Engineering and Technologies. Chernihiv: CNUT, 2016. С. 117—122.

4. Мамочка А.Ю. Інноваційний розвиток харчової промисловості в Україні. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2012. № 1. С. 216—220.

5. Страшинський В.І. Інноваційна діяльність підприємств харчової промисловості України: тенденції і пріоритети. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2016. № 1. Т. 22, С. 42—50.

6. Oslo Manual, (2005), "Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data", 3rd Edition, OECD/EC. available at: https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oslo-manual_9789264013100-en (Accessed 15 October 2019).

References:

1. Herasymenko, B.O. (2014), "The current state and prospects of development of the food industry of Ukraine in the system of European integration coordinates", *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Ekonomika, vol. 19, no. 1/1, pp. 50—54.

2. Official site of the State Statistics Service of Ukraine, (2019), available at : <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 15 October 2019).

3. Deriy, Zh.V. and Zavgorodnya, N.V. (2016), "Strategic direction of innovative development of the food industry", [Ukraine — EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers], in 2 parts, part 1, [Modern priorities of economics. Engineering and Technologies], Chernihiv, Ukraine, pp. 117—122.

4. Mamochka, A.Yu. (2012), "Innovative development of the food industry in Ukraine", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, vol. 1, pp. 216—220.

5. Strashynsky, V.I. (2016), "Innovative activity of food industry enterprises of Ukraine: trends and priorities", *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii*, vol. 22, no. 1, pp. 42—50.

6. OECD (2005), "Oslo Manual : Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data", 3rd Ed., available at : https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oslo-manual_9789264013100-en (Accessed 15 October 2019).

Стаття надійшла до редакції 16.10.2019 р.